DİL BİLGİSİ: MEF‘ÛLUN LEH

القواعد: المفعول له

Arapçada fiil cümlelerinde fiilin oluş nedenini açıklayan belirsiz (nekira) mastarlar mef'ûlun leh (المفعول له) olarak isimlendirilir. Bu mef'ûle, mef'ûlun lieclih (المفعول لأجله) veya mef'ûlun min eclih (المفعول من أجله) adı da verilir. Cümlede mef'ûlun lehi bulmak son derece kolaydır. Bunun için fiile "neden, niçin" sorularını sormamız yeterlidir. Bu mastar daima belirsiz ve mansûb olarak kullanılır ve Türkçeye "…için, -mek için, sebebiyle, -den dolayı" diye çevrilebilir.

Örneğin,

سافَرْتُ إلى أنقرة طَلَباً للعِلْمِ. (İlim öğrenmek için Ankara'ya gittim.)

Yukarıdaki cümlede طَلَباً sözcüğü mef'ûlun lehtir ve "Niçin Ankara'ya yolculuk yaptın?" soruna cevap verir.

Mef'ûlun leh'in iki tür kullanımı söz konusudur: Harf-i cersiz kullanımı ve harf-i cerli kullanımı.

1. Mef'ûlun lehin harf-i cersiz kullanımı:

Mef'ûlun lehin harfi cersiz olarak kullanılabilmesi için aşağıdaki şartların sağlanması gerekir.

1. Mef'ûlun leh, cümledeki fiilin mastarı dışında bir mastar olmalıdır.
2. Bu mastar, eylemin gerçekleşmesinin nedeni olmalıdır, yani yükleme yöneltilen "niçin?" ve "neden?" sorularına cevap vermelidir.
3. Belirsiz (nekira) olmalıdır.
4. Herhangi bir isme muzâf olmamalıdır.
5. Fiilin fâili ile mef'ûlun lehteki eylemin sahibi aynı olmalıdır.

Aşağıdaki cümleyi bu koşullar bakımından inceleyelim.

أَقْرَأُ حُبًّا فِي الْمَعْرِفَةِ. (Bilgi edinmeyi sevdiğim için okurum.)

Bu cümlede "حُبًّا – sevdiğim için" kelimesi mef'ûlun lehtir. Harf-i cersiz kullanılmıştır ve harf-i cersiz kullanım için lazım gelen koşulları taşımaktadır. Şöyle ki:

1. Cümlenin fiili olan (قَرَأَ)'nin değil, başka bir fiilin mastarıdır.
2. (حُبًّا - sevmek) mastarı okuma eyleminin gerçekleşme nedenidir.
3. Belirsiz (nekira) bir sözcüktür.
4. Herhangi bir isme muzâf değildir.
5. Fiilin fâili ile mef'ûlun lehteki eylemin sahibi aynı kişidir.

Şimdi başka örneklerle konuyu pekiştirelim.

dikkat
Aşağıdaki cümlelerde kırmızı ile gösterilen mef'ûlun lehlerin hepsinin belirsiz, mansûb bir mastar olduğunu fark ediniz.

يَصُومُ الْمُسْلِمُونَ طَاعَةً لِرَبِّهِمْ.	(Müslümanlar Rablerine itaat için oruç tutarlar.)
يَتَوَجَّهُ الشَّبَابُ إِلَى الْجَامِعَةِ طَلَبًا لِلْعِلْمِ.	(Gençler ilim tahsil etmek amacıyla üniversiteye giderler.)
قام الطُّلَّابُ اِحْتِرَامًا لِلْمُدَرِّسِ.	(Öğrenciler, hocalarına saygı için ayağa kalktılar.)
تُنْشِئُ الْبَلَدِيَّةُ الْحَدَائِقَ الْعَامَّةَ تَجْمِيلًا لِلْمَدِينَةِ.	(Belediye şehri güzelleştirmek için parklar yapar.)
يُحَارِبُ الْجُنُودُ الْأَعْدَاءَ دِفَاعًا عَنِ الْوَطَنِ.	(Askerler, vatanı savunmak için savaşırlar.)
أَزُورُ الْمَكْتَبَةَ حُبًّا لِلْقِرَاءَةِ.	(Okumayı sevdiğim için kütüphaneye giderim.)
نَظَمَ الشاعِرُ قصيدتَه مَدْحًا لِلأميرِ.	(Şair, kasidesini prensi övmek için yazdı.)

2. Harf-i cerli kullanımı:

Yukarıda belirtilen şartların var olmadığı durumlarda mastar olan sözcük başına genellikle sebep bildiren (لِ) harf-i cerini almak suretiyle, bu kez ya belirlilik takısı (ال) ile kullanılarak veya bir isme muzâf olarak mef'ûlun leh olur. Harf-i cerden dolayı lafzan mecrûr olan mef'ûlun leh, mahallen mansûb olarak irâb edilir.

Aşağıdaki cümlelerde bir isme muzâf olarak gelen mef'ûlun leh örneklerini inceleyelim:

حَضرتُ لِتَلْبِيَةِ دَعْوَتِكَ.	(Davetine icabet etmek için geldim.)

Bu cümlede (حَضر) mâzî fiil, (تُ) ise fâilidir. (لِتَلْبِيَةِ) sözcüğünde (لِ) harf-i cer, (تَلْبِيَةِ) mecrûr, cer alâmeti sondaki kesradır. Ancak eylemin yapılış nedenini açıkladığı için mef'ûlun leh'dir ve mahallen mansûbdur. Ayrıca (تَلْبِيَةِ) muzâftır, (دَعْوَةِ) muzâfun ileyhtir, mecrûrdur, cer alâmeti sondaki kesradır. (دَعْوَةِ)'nin kendisi de ayrıca muzâftır ve (كَ) zamiri muzâfun ileyhtir ve mahallen mecrûrdur, zira zamirler mebnîdir.

سُرِرْتُ لِإِكرامِكَ الضَّيْفَ.	(Misafire ikramda bulunmandan dolayı sevindim.)
أَحْتَرِمُهُمْ لِمساعَدَتِهِمُ المُحْتَاجِينَ.	(İhtiyaç sahiplerine yardım ettikleri için onlara saygı duyuyorum.)
تُصْرَفُ المكافآتُ لِتَشْجِيعِ الْعَامِلِينَ.	(Ödüller işçileri teşvik için dağıtılır.)

Aşağıdaki cümlelerde belirlilik takısı (ال) ile kullanılarak mef'ûlun leh olma durumunun örneklerini inceleyelim:

سَافرتُ لِلرَّغْبَةِ فِي الْاِسْتِجْمَامِ.	(Kafa dinlemeyi arzuladığım için seyahat ettim.)
أَعْمَلُ الْيَوْمَ لِلنَّجَاحِ غَداً.	(Yarın başarılı olmak için bugün çalışırım.)

Görüldüğü gibi bu örneklerde, mef'ûlun lehlerin başına sebep bildiren "lâm" harf-i ceri gelmiştir. Hepsi belirlilik takısı (ال) ile kullanılmıştır, (ال) takısı ile belirlidirler ve harf-i cer dolayısıyla lafzan mecrûr olsalar da, mahallen mansûbdurlar.

Mef'ûlun leh bazen (مِنْ) harf-i ceriyle de kullanılabilir. Bu durumdaki (مِنْ) de esasen sebep bildirir ve "–den, -den dolayı, … için" biçiminde Türkçeye çevrilebilir. Örnek:

بَكَى الطِّفْلُ مِنَ الْجُوعِ. (Çocuk açlıktan ağladı.)

فَرَّ اللِّصُّ مِنَ العِقَابِ. (Hırsız cezadan dolayı kaçtı.)

Şimdi aşağıdaki cümlelerin irâbını yaparak konuyu daha iyi kavramaya çalışalım:

يَذْهَبُ الطَّلَبَةُ إلى المَكتَبَةِ حُبًّا لِلقراءةِ. (Öğrenciler okumayı sevdikleri için kütüphaneye giderler.)

يَذْهَبُ : Muzâri fiil, üçüncü tekil şahıs, eril.

الطَّلَبَةُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

إلى : Harf-i cer

المكتبةِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

حُبًّا : Mef'ûlun leh, mansûb, nasb alâmeti sondaki, fetha.

ل : Harf-i cer

القراءة : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

تُصْرَفُ المكافآتُ لِتَشْجِيعِ الْعَامِلِينَ. (Ödüller, işçileri teşvik için dağıtılır.)

تُصْرَفُ : Muzâri fiil, meçhul, üçüncü tekil, dişil.

المكافآتُ : Nâibu'l-fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

لِتَشْجِيعِ : (لِ) harf-i cer; (تَشْجِيعِ) mecrûr, cer alâmeti sondaki damme. Mef'ûlun leh olduğu için mahallen mansûb. Ayrıca muzâf.

الْعَامِلِينَ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti ye (ي), zira düzenli eril çoğul.

يأتِي السُّياحُ من بلادٍ مُخْتَلِفَةٍ إلى مَدينَتِنا للعِلاجِ. (Çeşitli ülkelerden turistler şehrimize tedavi için geliyorlar.)

يأتي : Muzari fiil, üçüncü tekil, eril.

السُّياحُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

من : Harf-i cer

بلادٍ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

مُخْتَلِفَةٍ : Sıfat. Mevsûfu (nitelediği kelime) gayri âkil varlığın düzensiz çoğulu olduğundan tekil dişil kabul edilir, bu nedenle sıfat da mevsûfu gibi, tekil dişil, belirsiz ve mecrûrdur. Cer alâmeti sondaki kesradır.

إلى : Harf-i cer

مَدينَتِنا : (مَدينَةِ) Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra. Ayrıca muzâf; (نا): Muzâfun ileyh, mahallen mecrûr, çünkü zamirler mebnîdir.

للعلاج : (لِ) harf-i cer; (العِلاجِ) mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra. Mef'ûlun leh olduğu için mahallen mansûb.

Öğrenme Çıktısı

2 Mef'ûlun lehi tanıyabilme ve cümle içinde kullanma becerisi kazanabilme

Araştır/ Tekrarla 2

أَعْطَيْنَا الجوائزَ لِتَشْجِيعِ الطُّلَّابِ.
Cümlesini Türkçeye çeviriniz ve mef'ûlun leh'i belirtiniz.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Rum Sûresi" 24. ayet-i kerimesini, "el-Kamer Sûresi" 14. ayet-i kerimesini okuyunuz. Bu ayetlerde geçen mef'ûlun lehlere dikkat ediniz.

Anlat/ Paylaş

Arapça öğrenen arkadaşlarınızla, mef'ûlun leh kullanarak yeni fiil cümleleri kurunuz.